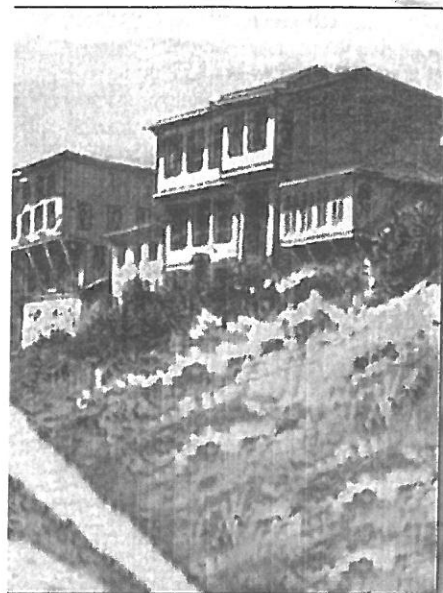

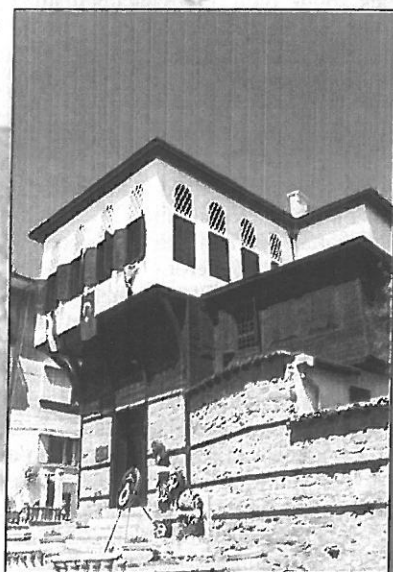

III. Ahmed szultán
(1703–1730)
(Jean-Baptiste van Mournak
tulajdonított, olaj)

Sultan III. Ahmed
(1703–1730)
(Jean-Baptiste Van Mour'a
ait sanlıyör, yağlıboya)

gerpart felől (19. század vége)
rafindan görünüő (19. yüzyıl sonu)

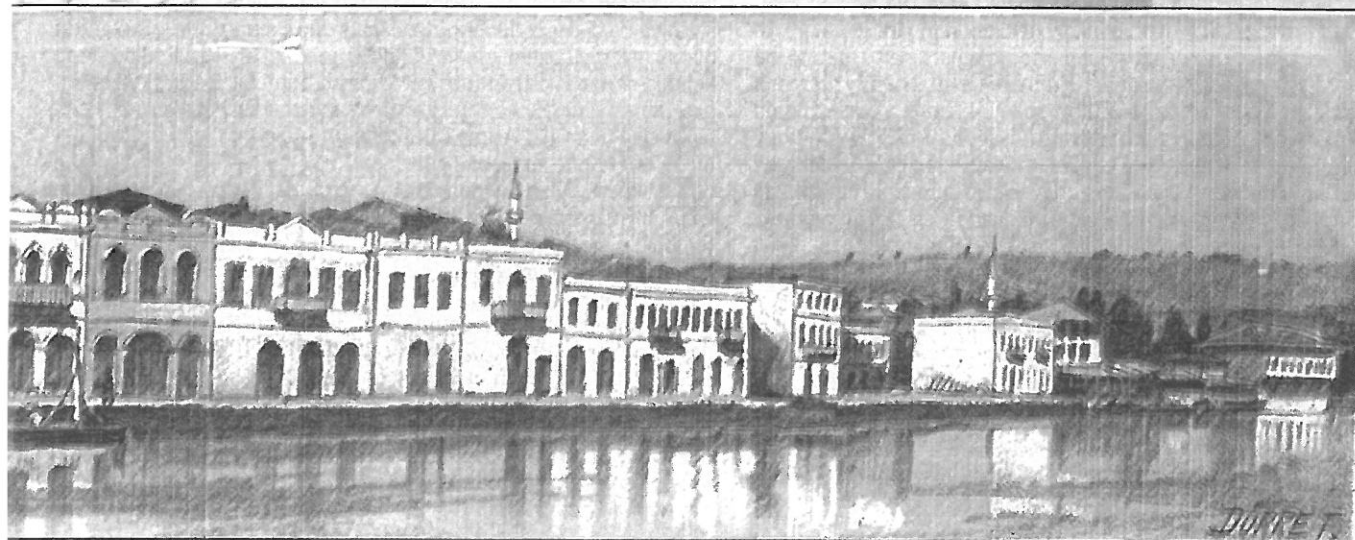

A Rákóczi Múzeum
koszorúzás után
2003 júniusában

Rákóczi Müzesi,
2003 Hazıránında çelenk
koyma töreninden sonra

II. Rákóczi Ferenc
(Mezzotint, 1711)

II. Ferenc Rákóczi
(Mezzotint, 1711)

parti házak, 19. század vége)
n, kıyı evleri, 19. yüzyıl sonu)

A Márványtenger partján A török-magyar-spanyol szövetség terve, Rodostó. A fejedelem halála.*

Marmara Denizi Kıyısında. Türk-Macar-İspanyol İttifakı planı. Tekirdağ. Prens Rákóczi'nin ölümü.*

Rákóczi hajói a Hyères szigeteknél állottak meg kényszerpihenésre, innét küldte a spanyol udvarba volt francia ezredesét, D'Absac grófot azzal a megbízatással, hogy hozzon létre minél szorosabb kapcsolatot, esetleg szövetséget közté és V. Fülöp király közt. Október 10-én kötött ki Rákóczi viharvert hajója a Dardanellák bejáratánál, Gallipoli kikötőjében, ahol hasonló módon viharvert életének új korszaka kezdődik. Rögtön irt Bonnac francia követnek, aki nem helyeslén törökországi, szerinte, teljesen reménytelen vállalkozását, hidegen válaszolt neki. Szállására kapidzsibasi kísérettel, de a fogadtatás nem volt valami fényes, sem túlságosan szívélyes. Rákóczit az is meglepte, hogy a szultán, aki szövetséget ígért neki, mindössze csak 4.000 tallér pénzüsszeget küldött, s ez annyira bántotta, hogy már azon gondolkodott, hogy rögtön visszatér Franciaországba. Október 22-én kíséretével együtt lóra ült és elindult Drinápolyba, a szultán akkori tartózkodási helyére.

A fogadtatás itt már fényes volt, s olyan pompás keleti külsőségek között ment végbe, amilyenben még nem részesült keresztény fejedelem. November 7-én meghívta Ibrahim kajmakám, hogy megbeszélje vele a közös ellenség elleni küzdelmet. Ibrahim, akivel a fejedelem hosszabban tárgyalt, szinte túl sokat ígért, de ő a spanyol támogatás sikerétől tett mindent függővé. Ha a spanyol megtámadja olaszországi birtokait, az erők annyira megoszlanak, hogy Törökország a siker reményével indíthat meg egy új hadjáratot a Habsburg Birodalom ellen. Ő, ha elegendő pénzt kap, legalább 30.000 főnyi hadsereggel indul meg Magyarország felé. De a török csak ígért. Az akkor már rozoga török nagyhatalmat Jenő herceg világra szóló győzelmei annyira megrendítették, hogy már Konstantinápoly is a német támadástól rettegett. December 17-én hosszabban tanácskozott Halil nagyvezírral, aki kijelentette előtte, hogy a szultán folytatni akarja a háborút, s felszólította, hogy közölje vele haditerveit. A fejedelem azonban nem akart török vagy tatár sereg élére állani, mint a nagyvezír egyik alvezére, s nem engedett abból az elhatározásból, hogy maga gyűjt keresztény sereget, ha a török erre költséget ad és azzal kíséri meg az erdélyi fejedelemségének visszaszerzését. Végre 1718. január 4-én kihallgatáson jelenhetett meg III. Ahmed szultánnál, kézzelfogható eredménnyel azonban ez sem járt.

Rákóczi márciusban szorosabb kapcsolatba lépett Boissimène ezredessel, egy szédelgő, kalandor áldiplomatával, aki úgy szerepelt Konstantinápolyban, mint V. Fülöp spanyol király követe, holott csak kémje volt. A francia ezredes azt újságolta Rákóczinak, hogy feltétlenül számíthat a spanyol király támogatására; eget-földet ígért királya és Alberoni miniszter nevében: minden pillanatban támadásra kész nagy hadsereget, hajóhadat és Spanyolország legodaadóbb támogatását. Elhitette a fejedelemmel és a török udvarral, hogy a török-magyar-spanyol szövetség egészen természetes és semmi akadályba nem ütközik.

Rákóczi szinte maga sem mert hinni a spanyol kém káprázatos ígéreteinek, amikor a rendszerváltozás egyszerre eloszlatta a csalóka delibábokat.

Rákóczi'nin gemileri Hyères adalarında mecburî dinlenmedeyken Prens oradan, İspanya kralı V. Felipe ile arasında elden geldiğince sıkı bir ilişki, ya da olabilirse ittifak kurmak göreviyle yanındaki Fransız albayı kont D'Absac'ı İspanya sarayına gönderdi. Rákóczi'nin pek çok fırtınalar atlattmış gemisi Çanak-kale boğazının girişinde Gelibolu limanında demir attı ve tıpkı gemisi gibi nice fırtınalara göğüs germiş hayatında da böylece yeni bir dönem başladı. Rákóczi Fransız elçisine hemen bir mektup yazdı. Fakat elçi, kanaatine göre tamamen umutsuz saydığı Rákóczi'nin bu girişimini, Türkiye'ye geçişini doğrulamadığından, cevabı pek soğuk oldu. Prensi ikametgâhına Kapıcıbaşı götürdü, fakat karşılaşısı ne pek parlak oldu, ne de candan. Rákóczi ayrıca, ittifak vadeden Sultanın kendisine 4000 altın göndermekle kalmasına öyle şaşırđı ve kırıldı ki, artık Fransa'ya dönmeyi bile düşünmeye başladı. Ekimin 22'sinde atına atlayarak eşliğindekilerle beraber, Sultanın o zaman bulunduğu Edirne'ye doğru yola çıktı.

Orada öyle şahane bir şekilde karşılandı ki, o zamana kadar bir Hristiyan hükümdar böyle bir kabul görmemişti. 7 Kasım'da kaymakam Damat İbrahim Paşa ortak düşmana karşı mücadeleyi konuşmak üzere Rákóczi'ye davet gönderdi. Uzun süren görüşmelerde Damat İbrahim Paşa gene Prense fazla vaatte bulundu, fakat Prens bütün bunları ancak İspanyol saldırısının başarılı olup olmayacağına bağlı sayıyordu. İspanyollar İtalya'daki mülklerine saldırdıkları takdirde kuvvetler parçalanmış olacak ve Türkiye başarı umuduyla Habsburg İmparatorluğu'na karşı yeni bir sefere girişebilecekti. O zaman kendisine yeteri kadar para sağlandığı takdirde, en az 30.000 kişilik bir orduyla Macaristan'a doğru harekete geçebilecekti. Ne var ki Türkler sadece vaatte bulunuyordu. O dönemde artık sarsıntı geçiren büyük Osmanlı devletini düğ Jenö'nün dünyaya ün salan zaferleri o kadar endişelendirdi ki, artık İstanbul'da Alman saldırısından korkmaya başladı. 17 Aralıkta Prense yaptığı uzunca bir görüşme sırasında sadrazam Halil, Sultanın savaşı sürdürmek istediğini bildirdi ve kendisinden savaş planlarını tanıttırmasını istedi. Fakat Rákóczi, Türk ya da Tatar birliklerinin başına sadrazamın vezirlerinden biri olarak geçmek istemedi ve Türkler tahsisat ayırdıkları takdirde kendisinin bir Hristiyan ordusu kurarak bununla Erdel Prenslüğünü geri almayı deneme kararından vazgeçmedi. Nihayet 4 Ocak 1718'de Sultan III. Ahmed, Rákóczi'yi huzuruna kabul etti, fakat bu da elle tutulur bir sonuç getirmede.

Rákóczi, Mart ayında Fransız binbaşı Boissimène ile daha yakın bir temasa geçti. Boissimène, dolandırıcı, maceracı bir sahte diplomattı ve İstanbul'da İspanyol kralı V. Felipe'nin sadece bir casusu iken onun elçisi gibi davranıyordu. Fransız binbaşı Boissimène Rákóczi'ye İspanya kralının desteğine kayıtsız şartsız güvenebileceği haberini getirdi, kral ile bakan Alberoni adına, her an hücumu hazır büyük bir ordusundan, donanmasından ve İspanya'nın en vefalı desteğinden tutun da daha neler vadetti. Prensi de, Osmanlı sarayını da, Türk-Macar-İspanyol ittifakının tamamen doğal olduğuna ve hiç bir engeli bulunmadığına inandırdı. İspanyol casusunun göz kamaştıran vaatleri Rákóczi için de inanılır gibi değildi; nitekim düzen değışikliği bir anda hayalleri dağıttı.

* „Rákóczi emlékkönyv halálának kétszázéves fordulójára” című kötetben közölt írás alapján. (Franklin-társulat, Budapest, 1935.)

* Ölümünün 200. Yıldönümünde Rákóczi hatıra kitabı.

A török udvarban a békepárt kerekedett felül, amelynek Ibrahim kajmakám állt az élén, a bukott nagyvezírnek, Halilnak utóda. Rákóczi egyszerre olyan rossznak látta a helyzetét Konstantinápolyban, hogy már menekülésre gondolt, attól félve, hogy a szultán kiadja a császáriaknak. Folyton a kétségbeesés és a remény végletei között lebegett. Néha már a menekülésre gondolt, máskor viszont mindent Alberoni megbízottjának, Boissimène-nek fantasztikus ígéreteire épített és hitt egy új háború lehetőségében. Közben kiderült, hogy a francia ezredesnek még meghatalmazása sem volt a nagyvezírről való tárgyalásokra, s amikor hazugságot nem tudta leplezni, gyorsan ellillant Konstantinápolyból.

Rákóczi most már, mivel a francia követ nem nagyon támogatta, ott állt egyedül a megalázott szultán udvarában, aki kétségbeesett helyzetben egyezkedni kezdett a császárral.

A fejedelem egyes dolgokat egészen jól látott, de bizonyos kérdéseken tévedett. Jól látta például, hogy a török birodalom nem harcképes és arra többé számíthatnia nem lehet; de tévedett a spanyol segítségben, amely nem volt egyéb, mint a nagyravágó, megbízhatatlan Alberoni bíbromoknak üres, semmit jelentő ígérete. A kalandor diplomaták ebben a korban igen gyakoriak. A gyalázatos Klement, Rákóczi egykori londoni és hollandiai megbízottja majdnem háborúba bonyolította Poroszországot, Szászországot és Lengyelországot. A rosszul informált fejedelemnek számításai, tevezgetései mind megtörnek a politikai élet realitásainak áttörhetetlen gátján.

Rákóczi most már a szultán védelme alá került. Passzarovicsban 1718. júniusában megkezdődött a békealku, melyet Károly császár nevében gróf Vimont tábornagy, Thalman és Fleischmann haditanácsosok vezettek, Magyarországot báró Sándor Gáspár, Horvátországot Antonics János képviselték, azonban a császári biztosok mellett szóhoz sem jutottak. Törökország képviselőiben Ibrahim nagyvezír, Mehmed efendi és Maurocordato oláh vajda jelentek meg a tárgyalásokon. A császár megbízottai sietteték a békét, mert Spanyolország felől háború fenyegetett, és már 1718. július 22-én, alig néhány hetes tárgyalás után, létrejött a korszakos jelentőségű békeszerződés. Határvonalul az Olt, Duna, Timok, Kosmorava, Drina, Száva és Unna folyókat állapították meg, tehát Szerbia, Bosznia északi részét, azonkívül Oláhország öt kerületét a Habsburg Birodalomhoz kapcsolták. Magyarország a békeszerződés értelmében teljesen felszabadult a török uralma alól, de régi határait nem kapta vissza. Az újonnan megszerzett területekből a bécsi kormány a határörvidéket alakította ki, amely közgazdaságilag közvetlenül a bécsi központi kormánynak volt alárendelve.

A császár megbízottai már július 25-én, a békétárgyalások első napjaiban követelték Rákóczinak, Bercsényinek és társainak kiadatását, de Ibrahim kijelentette, hogy inkább félbeszakítja a békétárgyalásokat, s rögtön visszamegy Konstantinápolyba, semhogy kiadja a török udvar vendégeit, amit a vendégbártság elve és a Korán törvényei egyaránt tiltanak. A nagyvezír mindössze annak a követelésnek engedett, hogy Rákóczi, Bercsényi, Forgách, Esterházy, Csáky Mihály a végektől távolabb eső helyeken kapjanak szállást.

Rákóczi 1718. augusztus 16-án a szultán rendeletére elhagyta Drinápolyt, ahol tizenegy hónapot töltött és embereivel együtt a Konstantinápoly közelében levő Büyükderébe költözött. Már az úton a legrosszabb sejtelmek gyötörték; érezte, hogy tervei, számításai mind füstbe mennek, s hogy őt most a valóságban száműzik. Mielőtt a Boszporusz legnyugatibb öblében fekvő kis török községbe költözött volna, más szerencsétlenség is érte: XV. Lajos francia király Bonnac követet értesítette, hogy a londoni egyezmény értelmében nem adhatja meg Rákóczinak a régi menedékhelyét. Egyszerre rengeteg csapás szakadt Rákóczi nyakába, amelyeket csak az ő páratlanul erős és a viszontagságokban megedzett lelke viselt el zokszó nélkül. A császár követei addig intrikáltak Varsóban, hogy feleségét Lengyelországból kiutasították. Mindezek tetejébe anyagi viszonyai sem voltak a legfényesebbek.

Osmanli sarayinda baslarinda kaymakam Ibrahim'in bulundugu baris yanilari ustun geldi, devrilen sadrazam Halil'in yerine kaymakam Ibrahim (Damat Ibrahim Pasa) gecti. Rákóczi bir anda Istanbul'daki durumu öylesine karanlık gördü ki, Sultanin kendisini Habsburg İmparatoruna teslim edeceğinden korkarak hatta kaçmayı da düşünmeye başladı. Sürekli olarak çaresizliklerle umutlar arasında çarpınıyordu.

Bazen kaçmayı düşünüyor, bazen de her şeyi Alberoni'nin casusu Boissimène'in hayal almaz vaatlerine dayandırıyor ve yeni bir savaş olasılığına inanç besliyordu. Bu arada, sadrazamla görüşme yetkisi bile olmayan Fransız binbaşı yalanlarını örtbas edemeyince ansızın İstanbul'dan kaybolup gitti. Fransız elçisinden pek destek görmeyen Rákóczi de, hakarete uğrayan ve çaresizlik içinde İmparatorla pazarlığa başlayan Sultanin sarayında tek başına kaldı.

Prens bazı şeyleri çok iyi görmüş, fakat belirli konularda yanılmıştı. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğunun savaşacak durumda olmadığını, onun artık hesaba katılamayacağını doğru görmüştü. Fakat, ihtiraslı, güvenilmez kardinal Alberoni'nin hiç bir değer taşımayan boş vaatlerinden başka bir şey olmayan sözümona İspanyol yardımı konusunda yanılmıştı. Bu gibi maceracı diplomatlara o dönemde sık rastlanıyordu. Rákóczi'nin bir zamanki Londra ve Hollanda görevlisi aşağılık Klement, Purusya, Saksonya ve Lehistan'ı neredeyse savaşa sürükleyecekti. Ancak zayıf bilgi edinebilen Prensın hesapları, tasarıları, politik hayatın gerçeklerine, bu aşılmaz engellere çarpınca suya düşüveriyordu.

Rákóczi artık Sultanin himayesi altına geçmişti. 1718 Haziranında Pasarofça'da barış pazarlığı başladı. Görüşmeleri imparator Karl adına korgeneral kont Vimont, savunma müşavirleri Thalman ve Fleischmann yönetiyordu. Macaristan'ı baron Gáspár Sándor, Hırvatistan'ı János Antonics temsil ediyordu ama, imparatorluk temsilcilerinin yanına söz bile alamıyorlardı. Türkiye'yi temsilen görüşmelere sadrazam Damat Ibrahim Paşa ile Mehmed efendi ve Eflâk voyvodası Maurocordato katıldı. İmparator yetkilileri barış antlaşmasının bağlanması için acele ediyorlardı, çünkü İspanya'dan savaş tehditleri geliyordu. Ancak birkaç hafta süren görüşmelerin ardından nihayet 22 Haziran 1718'de yeni bir çığır açan barış antlaşması bağlandı. Olt, Tuna, Timok, Kosmorava, Drina, Sava ve Unna nehirleri sınır hattı olarak belirlendi; böylece Sırbistan, Bosna'nın kuzey kesimi, ayrıca Eflâk ülkesinin beş semti Habsburg İmparatorluğuna bağlandı. Barış antlaşması uyarınca Macaristan, Osmanlı haki-miyetinden tamamen kurtuldu, fakat eski sınırları iade edilmedi. Viyana hükümeti yeni ilhak ettiği topraklarda, idarî bakımdan doğrudan doğruya Viyana hükümetine tabi sınır bölgeleri oluşturdu.

İmparatorun yetkilileri daha 25 Temmuzda, yani görüşmelerin ilk günlerinde Osmanlılardan Rákóczi ile Bercsényi ve arkadaşlarının teslim edilmesini istemişlerdi. Fakat sadrazam Damat Ibrahim Paşa, sarayın konuklarını teslim etmeyi misafirperverlik ilkesinin ve şeriatın aynı şekilde yasakladığını, onları teslim etmektense görüşmeleri kesip derhal İstanbul'a döneceğini bildirdi. Sadrazam sadece, Rákóczi, Bercsényi, Forgách, Eszterházy ve Mihály Csáki'nin sınır boylarından daha uzak yerlere yerleştirilmeleri yolundaki talebi reddetmedi.

Rákóczi 16 Ağustos 1718'de Sultan karnamesi üzerine, on bir ay kaldığı Çanakkale'den ayrıldı ve refakatiyle beraber – o zaman henüz İstanbul yakınında sayılan – Büyükdere'ye taşındı. Daha yoldayken, en acı sezilerin acısını çekmeye başladı. Planlarının, hesaplarının hep suya düştüğünü hissediyor, kendisini artık sürgüne gönderilmiş sayıyordu. Boğazın batı yakasındaki küçük bir körfezin kıyısında bulunan bu küçük köye taşınmadan önce bir felaket daha kapısını çaldı. Fransa kralı XV. Louis, Londra anlaşması gereğince Rákóczi'ye eski iltica hakkını tekrar veremeyeceğini elçisi Bonnac'a bildirdi. Bir anda bütün felaketler Rákóczi'nin başına yığıldı. Fakat bunlara ancak onun eşsiz gücü ve beklenmedik sıkıntılar içinde çelikleşmiş ruhu hiç ses çıkarmadan tahammül edebildi.

A bujdosók a romokban heverő faluból, ahol tisztességes szállást sem kaptak, 1718. szeptember 22-én a kellemes fekvésű Jenikőjbe költöztek, ahol a bostandzsibasi, a szultán palotájának és kertjeinek felügyelője, kényelmes házakat jelölt ki nekik. Rákóczi belemerült könyveibe és tovább folytatta már Párizsban megkezdett irodalmi műveit. Életmódjában, gondolkozásában mindinkább közeledett megint régi ideáljához, a szerzetesi élethez. A hivalkodást, a külsőségeket voltaképpen megvetette. Végignézte a nagyvezír meghívására, hogyan vonul be a szultán Konstantinápolyba, a káprázatos keleti pompa, a hivalkodás, a szertartásság azonban utálatot keltettek benne. A nagyvezír magához kérte és a leghatározottabb formában biztosította őt a szultán rendíthetetlen barátságáról.

Alighogy vizsátért a nagyvezírtől szállására, megkapta egyik legjobb francia barátjának a Toulouse-i grófnak a levelét, melyben arról értesíti, hogy a császárral kötött szerződés értelmében nem mehet többé Franciaországba; a régens azonban továbbra is jó barátja marad, ezért azt tanácsolja neki, hogy költözzön át Spanyolországba, ahol a francia udvar régi évdíját továbbra is pontosan megkapja.

December 15-én megérkezett Konstantinápolyba Bercsényi Miklós gróf is, már egész reményvesztetten. Bercsényi sohasem volt annyira optimista mint Rákóczi, sokszor jobban látott helyzeteket, mint a fejedelem, akinek törökországi útjától semmi jót nem remélt. Csakhamar bebizonyosodott, hogy Bercsényinek volt igaza. Az európai helyzet, a spanyol örökösödési háború vihara után, nem nyugodott ugyan meg s egymást követték a nagy események, de nem hoztak semmi jót. 1718. december 11-én meggyilkolták XII. Károly svéd királyt, de utóda, a régensnő, alkudozni kezdett és békültni készült Oroszországgal. A következő esztendő májusában Daskov orosz követ a cár megbízásából Konstantinápolyba érkezett, és Rákóczival több ízben tárgyalt, azonban minden tervezgetés, összes számításaik megdőlték a török szultán békés szándékán.

A török urdvar félt a császártól, még a passzarovici béke után is. Augusztus 9-én bevonult Konstantinápolyba a német császár első nagykövete, Virmont gróf tábornagy, nagy fénnel és pompával, szinte éreztetve, hogy a győztes birodalomnak képviselőjeként jön a legyőzöttek fővárosába. Virmont azonnal megkezdte aknamunkáját Rákóczi és a bujdosók ellen. Arra hivatkozva, hogy Rákóczi fel fogja borítani a Törökország és a Habsburg Birodalom közt nagynehezen létrejött békét, először kiadatásukat követelte, majd a főváros közeléből való eltávolításukat.

A nagyvezír és a szultán felhíródtak, s a vendégbarátságra és a mohamedám vallás törvényeire hivatkozva leghatározottabban elutasították Virmont követelését. Rákóczi hetek múlva meghatottan értesült arról, hogy a nagyvezírben és a szultánban mennyivel több emberiség, lelkiesség, lovagiaság volt, mint a keresztény fejedelmekben.

A Daskovval való tárgyalásokból azt látjuk, hogy az orosz cár továbbra is figyelembe vette Rákóczit és igyekezett felhasználni saját céljaira olyanformán, mint később III. Napoleon vagy Bismarck Kossuthot. A fejedelemnek most határozott diplomáciai sikere volt a Daskovval való tárgyalásokon: az ő érdeme az volt, hogy az oroszok és a törökök 1720. november 5-én tartós békét kötöttek. Az orosz-német háború reménye azonban eltűnt. Alberoni, a spanyol király minisztere, megbukott és 1719. év végén szomorúnak, kietlennek és csaknem kilátástalannak látja saját jövőjét. «A fájdalom kenyeréből íme mennyi baj alatt roskadozunk! Szomorúsággal telnek napjaink. Ellenségeink ennyivel sem érik be; üldöznek bennünket és életünkre törnek. Mit mondjak, Uram, pásztorom, a juhokról, kiket egykor őrizetemre bízál, s most béresekre kezébe adtál» – írja bús lehangoltságában a fejedelem. Könyvei közé temetkezett és írta tovább valláserkölcsei elmélkedéseit.

A következő 1720. év márciusában a janicsáragától szép ajándékokat kapott, maga sem sejtette, miért. Néhány nap múlva a nagyvezír magához hívatta Horváth Ferencet és tudtára adta, hogy Jenikőjnél sokkal jobb helyet szemeltek ki a bujdosók számára. A fejedelem éppen negyvennegyedik születésnapját ünnepelte.

Öte yandan Habsburg impátorunún elçileri Rákóczi'ni eşini Lehistan'dan çıkarttıncaya kadar Varşova'daki entrikalarını sürdürmekten geri durmadılar. Üstüne üstelik Rákóczi'nin madc durumu da artık pek parlak değildi.

Mültceciler, doğru dürtüst kalacak yer bile bulamadıkları haraj köyden 22 Eylül 1718'de daha sevimli bir yere, Yeniköy'e taşındılar. Orada kendilerine saraylar ve bahçelerinin göze timinden sorumlu olan bostancısı rahat evler gösterdi.

Rákóczi hemen kitaplarına gömüldü, Paris'te başladığı edeb eserlerini yazmaya devam etti. Hayat tarzında olsun, düşün celerinde olsun eski ülküsüne, keşiş yaşamına giderek daha bi yakınladı. Esas olarak böbürlenmeyi, gösterişi hor görüyordu. Sadrazamın daveti üzerine Sultanın İstanbul'a gelişini sonun: kadar izlemişti, fakat göz kamaştıran doğu şatafatı, gurur ve merasimler onda nefret uyandırmıştı.

Sadrazam Rákóczi'yi makamına davet ederek, Sultanın sarsılmaz dostluğuna kesinlikle güvenebileceğini bildirdi. Bi ziyareten sonra evine ancak dönmüştü ki, en yakın Fransız dostlarından biri olan kont Toulouse'dan mektup geldi. Kont imparatorla bağlanmış olan sözleşme gereğince Rákóczi'nin artık bir daha Fransa'ya dönemeyeceğini bildiriyor, fakat naibin he zaman iyi bir dost olarak kalacağını ifade ettiğini, bu nedenle de Rákóczi'ye İspanya'ya taşınmasını önerdiğini, orada kendisine Fransa sarayının eski yıllık ödeneğinin aynı şekilde verileceğini belirttiğini naklediyordu.

15 Aralıkta kont Miklós Bercsényi de umudunu tamamen kaybetmiş bir halde İstanbul'a geldi. Bercsényi hiçbir zaman Rákóczi kadar iyimser olmamıştı. Olayları çoğu kere Prensten daha iyi görebiliyor, Rákóczi'nin Türkiye'ye gitmesinden iyi hiçbir şey ummuyordu. Kısa zamanda Bercsényi'nin haklı olduğu anlaşıldı. İspanya veraset savaşı fırtınasından sonra Avrupa'da durum sakinleşmedi ve büyük olaylar birbirini izlediyse de bunlar iyi hiçbir sonuç getirmedi. 11 Aralık 1718'de İsveç kralı XII. Karl (Demirbaş Şarl) başından vurularak öldü. Fakat yerine geçen kızkardeşi naibe barışmaya hazırlanırken Rusya ile pazarlığa girişti. Bir sonraki yıl Mayıs ayında Rus elçisi Daskov çarın verdiği görevle İstanbul'a geldi ve Rákóczi ile birçok defa görüşti. Fakat Sultanın barışçı emelleri karşısında bütün planları, tüm hesapları suya düştü.

Osmanlı sarayı hatta Pasarofça barışından sonra da İmparator'dan korkuyordu. 9 Ağustos'ta Alman İmparatorunun ilk büyük elçisi korgeneral kont Virmont, adeta mağlupların başkentine muzaffer devletin temsilcisi olarak ayak bastığını hissettirircesine, büyük bir ihtişam ve tantanayla İstanbul'a geldi. Gelir gelmez de Rákóczi ile mültcecilere karşı entrikalara başladı. Virmont, Rákóczi'nin Türkiye ile Habsburg İmparatorluğu arasında zar zor sağlanmış olan barışı bozacağını öne sürerek, önce onların teslim edilmesini, daha sonra ise başkent yakınından uzaklaştırılmalarını istedi. Sadrazam ve Sultan buna öfkelenildiler ve Virmont'un konukların teslim edilmesi talebini misafirperverlik ilkesi ve şeriat gereği kesinlikle reddettiler. Rákóczi'nin haftalarca sonra, sadrazam ve Sultanın Hristiyan beylere kıyasla ne kadar daha insanî ve centilmen olduklarını öğrenmesi, onun duygulanmasına yol açmıştı.

Daskov ile yapılan görüşmelerden görüyoruz ki, Rus çarı Rákóczi'yi sonra da hesaba katmış ve – daha sonra III. Napolyon'un ya da Bismarck'ın Kossuth'a karşı davranışları gibi – onu kendi amaçları için kullanmaya çalışmıştı. Prens şimdi, Daskov ile yaptığı görüşmelerde kesin bir diplomatik başarı kazandı. Zira Ruslarla Osmanlıların 5 Kasım 1720'de süreklî barış sağlanmaları onun sayesinde gerçekleşti. Fakat bir Rus-Alman savaşı çıkması umudu da sönüp yok oldu. İspanya kralının bakanı Alberoni fiyaskoya uğramış, düşmüştü. Prens, hüznü dolu moral bozukluğu içinde, şunları yazmıştı: „Acı lokmanın ne kadar derdi altında eziliyoruz! Günlerimiz keder içinde geçiyor. Düşmanlarımız bununla da yetinmiyorlar, peşimizi bırakmıyorlar, hayatımıza kıymak istiyorlar...” Sonra da kitapları arasına gömülerek, dinî-ahlakî düşüncelerini kaleme almaya devam etmişti.

1720 yılının Mart ayında Rákóczi Yeniçeri Ağasından güzel bir hediye aldı, fakat neden aldığını anlayamadı. Birkaç gün sonra sadrazam, Ferenc Horváth'ı huzuruna davet etti ve mültceciler için Yeniköy'den çok daha iyi bir yer bulduklarını bildirdi. Prens tam da kırk dördüncü doğum gününü kutluyordu.

Ilyenkor mindig mélyen magába szállt és végiggondolta egész életét. Gyermekétől, feleségétől elszakítva, Franciaországból, melyet úgy szeretett, mint hazáját, száműzve, kiközösítve a keresztény kultúrából és világból, kietlennek, szomorúnak, céltalannak látta életét. A nagyvezír rávette, hogy maga kérje elhelyeztetését, ne tünjek fel úgy, hogy a szultán a császári követ kívánságainak engedett. 1720. április 16-án végre «megütötték a dobot». A szultán saját gályáját küldte Rákócziért, amelyre Forgách, Lang, Sibrik és Mikes kíséretében szállt fel.

Bercsényiért a szultán külön hajót küldött Tarabjába. Mikes szépen írja le az utat és a bujdosók megérkezését. Április 24-én érkeztek meg Rodostóba, száműzetésüknek végleges helyére, ahol másfél évtized múlva becsukódott Rákóczi földi pályája.

Rodostó

Rodostó nagyon megnyerte a bujdosók tetszését. A város kies hegyoldalon terült el, amelyen gazdag szőlők, mezők, gyümölcsösök váltakoznak. A fejedelem és társai – vagy nyolcvan – kényelmes lakóházakat kaptak, amelyeknek bérét a szultán fizette, aki még egy külön fermánban örökjoggal egy nagyobb területet is ajándékozott nekik.

Rákóczi maga több házat kapott, amelyeket összekötő folyosókkal láttak el.

Ezeket ő maga előkelő ízléssel díszítette fel ott tartózkodásuk alatt. A szultán elhalmozta a bujdosókat kegyeinek és megbecsülésének összes jeleivel. A főkapunál állandóan harmincfőnyi jani-csárság állott díszőrséget egy aga parancsnoksága alatt. Bercsényi egészen külön házat és udvartartást kapott a szultántól.

A fejedelem, aki elérkezett földi vándorútjának utolsó állomására, most érezte magát először száműzöttnak. Párizs, Drinápoly, Jenikőj még mind a reményeknek egy-egy támaszpontjai voltak.

Ránehezdett lelkére az a keserű érzés, hogy kiközösítették a keresztény világból. De nem az a mindennapi ember volt, aki összeroskad a balsors csapásai alatt. Ő egy más világban élt, egész élete hitélet. Azt a sok csapást, munkát, izgalmat, hányattatást, amelyben kora ifjúságtól kezdve része volt, nem tudta volna elviselni kétszínűséges halandó. Ezért még Rodostóban sem a végleg letört, kétségbeesett, hajótörött, még itt is hitt az isteni akarat kiszámíthatatlanságában, amely visszaviszi még öt esetleg fejedelemségébe és eléri végre célját, melyért vagyonát és életét feláldozta.

A bujdosók életmódját Mikes Kelemen írta meg gyönyörű leveleiben. Szabályos, rendszeres, szinte kolostori életmód volt az. A fejedelem korán kelt, hat órákor misét hallgatott, aztán reggelizhez ült, majd ismét a mise következett, utána írt, olvasott, festett, vagy kézimunkáin dolgozott, ebédig, feltizenkettőig. Három órákor délután kápolnájában imádkozott és haromnegyed ötkor dobszó jelezte az esti imádságot. Fél hétkor már vacsora volt, utána lefekvés. A fejedelem korán feküdt, éjfél után kettőkor felkelt imádkozni.

Néha vadászgatott, legnagyobb szenvedélyéről itt sem mondott le, némán, panasz nélkül túrta az új állapotot, de nem nyugodott meg sorsában. Megbízható híve volt Le Bon francia ezredes, aki már negyedik esztendeje állott szolgálatában, akit most V. Fülöp spanyol királyhoz küldött azzal a kéréssel, hogy a cambrai-i értekezleten támogassa az ő ügyét, estleg eszközölje ki, hogy fiaí visszakapják magyarországi birtokaikat. Dubois bíbornok, az új francia külügyminiszter, azt üzenté neki, hogy támogatja az ő ügyeit Madridban, csak hogy ez is üres ígérlet maradjon.

Az 1721-esztendő újabb csapásokat hozott a fejedelemre. Akit a sors annyira üldözött, nem kerülhetett el, hogy ne sújtsa őt is az a világra szóló botrány, amelyet Law, a vakmerő skót kalandor-bankár, a bankjegyinfláció atyja zúditott Franciaországra. A fejedelem, akiben megvolt a Rákócziak takarékos-sága, a XIV. Lajosnál lévő követelését, 600.000 livres-t, a párizsi városházára szóló kötvényekben biztosította magának; 82.000 livres Sározy gróf névre szól. Amikor Párizsból eltávozott, ottmaradt papírait a Toulouse gróf kincstárnokánál helyezte el.

Bu gibi anlarda iyice içine döner ve baştan sona bütün geçmişini düşünürdü. Çocuklarından ve karısından koparılmış olarak, vatani gibi sevdiği Fransa'dan sürülmüş olarak, Hristiyan kültüründen ve dünyasından dışlanmış olarak hayatını metruk, mahzun, hedefsiz görüyordu.

Sadrazam, İmparator elçisinin talebine Sultan boyun eğmiş gibi görünmesini diye, Rákóczi'yi başka yere nakledilmesini kendisinin istemesine razı etti. Nihayet 16 Nisan 1720'de „davullar çaldı”. Sultan, Rákóczi'ye kendi kadırgasını gönderdi ve Forgách, Lang, Sibrik ve Mikes'in eşliğinde Prens bu tekneyle yola çıktı. Bercsényi için ise Sultan Tarabya'ya ayrı bir tekne gönderdi. Mikes mültecilerin yolculuğunu ayrıntılarıyla yazmıştı. Mülteciler, son sürgün yerleri olan Tekirdağ'a 24 Nisanda vardılar. Rákóczi'nin hayat yolu da 15 yıl sonra orada sona erecekti.

Tekirdağ

Mülteciler Tekirdağ'dan pek hoşlandılar. Şehir sessiz bir yamaçta uzanıyordu. Çevresinde zengin bağlar, meyve bahçeleri, çaylıklar birbirini izliyordu. Prens ile eşliğindekiler – seksen kadar mülteci – rahat evlere yerleştirildiler. Sultan bu evlerin kiralarnı ödedikten başka, hediye olarak onlara büyük bir arazinin mülkiyet hakkını da vermişti. Rákóczi'ye birkaç ev verilmişti ve bu evler koridorlarla birbirine bağlanıyordu. Bu evleri Prens orada kaldığı sürece kendine özgü soylu zevkiyle döşedi donattı. Sultanın mültecilere gösterdiği lütuf ve takdir her an ifade ediliyordu. Ana kapının önünde bir ağanın komutasında otuz yeniçeri devamlı şeref nöbeti tutuyordu. Bercsényi'ye Sultan ayrı bir ev ile ayrı maiyet tahsis etmişti.

Prens, hayat yolculuğunun bu son durağına vardığında kendini ilk defa sürülmüş hissetmişti. Paris, Edirne, Yeniköy o zamanlar umutlarının birer uğrağı olmuştu. Şimdi, Hristiyan dünyasından dışlandığı duygusu bütün acısıyla ruhuna işlemişti. Fakat gene de kaderin darbeleri altında yıkılıp kalan kişilerden değildi. O başka bir dünyada yaşıyordu, tüm hayatı inanç hayatıydı. Genç yaşlarından beri yüklendiğı pek çok darbeye, aşırı çalışmaya, heyecana, mihnete sıradan bir kimse dayanamazdı. Bunu için, Tekirdağ'da da hepten kolu kanadı kırılmış, umutsuzluğa düşmüş bir kazazede değildi; orada da alın yazısına, kaderin onu belki de prensliğe geri götüreceğine ve malını, mülkünü, hayatını feda ettiğı son hedefine ulaşacağına inanıyordu.

Mültecilerin nasıl yaşadıklarını Kelemen Mikes şahane mektuplarında anlatıyordu. Yaşamları, düzenli, kuralı, adeta bir manastır hayatıydı. Prens sabah erken kalkıyor, saat altıda ayını dinliyor, ardından kahvaltısını ediyor, sonra da on bir buçuğa, öğle yemeğine kadar yazılarını yazıyor, okuyor, resim ya da el işleriyle uğraşıyordu. Saat üçte şapelinde dua ediyordu, beşe çeyrek kala da davul sesleri ayın vaktinin geldiğini duyuruyordu. Akşam altı buçukta yemek yeniyor, sonra da yatak saati geliyordu. Prens erken yatıyor, gece saat ikide duaya kalkıyordu. Arada bir ava çıktığı da oluyordu, zira bu en büyük tutkusundan orada da vazgeçmemişti. Sesini çıkarmadan, şikayet etmeden bu yeni duruma tahammül ediyordu, fakat kaderine boyun eğmiyordu. Artık dördüncü yıl Prens'in hizmetinde olan sadık yandaşı Fransız albayı Le Bon'u, İspanya kralı V. Felipe'ye gönderdi. Le Bon kraldan, Cambrai konferansında Prens'in davasını desteklemesini ve mümkünse iki oğlunun Macaristan'daki mülklerini geri almalarını sağlamasını rica edecekti. Yeni Fransız dışişleri bakanı kardinal Dubois, Prens'e, davasını Madrid'de destekleyeceği haberini gönderdiyse de, bu da boş bir vaat olarak kaldı.

1721 yılında Prens yeniden felaketlerle karşılaştı. Kaderin nice sillesini yemiş bir kimse, banknot enflasyonunun babası, pervasız maceracı İskoç bankacısı Law'ın Fransa'nın başına dert ettiğı büyük skandalın kendisine de ıstırap vermesinden de kurtulamadı. Rákóczi'lerin tutumluluğunu sürdüren Prens, XIV. Louis'den alacağı 600.000 livres'i Paris belediyesine ait tahvillerle güvence altına almıştı; 82.000 livres ise kont Sározy adına yazılıydı. Paris'ten ayrılrken oradaki tahvillerini, kont Toulouse'un haznedarna bırakmıştı. Aşırı ihtırası eski diplomatı papaz Brenner, tahvilleri Law-tipi devlet banka senetlerine çevirmek amacıyla haznedardan aldı.

Régi diplomatája, a túl ambíciózus Brenner abbé azonban elszedte a kincstárnoktól a papírokat, hogy becserélje azokat a Law-féle állami bank részvényeire. A túlbuzgó abbé így akarta megsokszorozni Rákóczi Párizsban levő vagyonát. Az egész Law-féle vállalkozás azonban összeomlott, s a részvények elvesztették értéküket, Franciaország belefulladt a papíráradatba, emberek ezrei vesztették el vagyonukat máról-holnapra.

A skót kalandor, aki a régenst elámította, alig tudta megmenteni a pusztá életét. Brenner abbé buzgósága Rákóczinak súlyos veszteséget okozott.

Alig tudta megmenteni a Toulouse támogatásával azt a 100.000 livres évdíjat, amelyet XIV. Lajostól kapott. Az elveszett 82.000 livre kötvényért kárpótlásul 6.000 livre életjáradékot kapott a régenstől.

Bonnac francia követ egy alkalommal azt írta Rákóczinak, hogy sehol, Európá egy országában sincs olyan biztonságban, mint Törökországban, Rákóczi mégis megpróbált szabadulni a török fogságból. Pedig a törökök enyhítették a száműzetés szomorúságát, a szultán a bujdosókkal szinte túl udvariasan bánt. 1721 tavaszán megbántották azzal, hogy a napi 60 piaster segélyét 50-re szálították le.

Rögtön Bonnac követhez fordult, hogy bocsássák őt el Spanyolországba vagy Franciaországba, ő mindkét helyen sokat használná a Portának. A török kormány hajthatatlan maradt.

1722-ben két emlékiratot is írt Franciaországba; az egyiket Dubois-nak küldte, az új külügyminiszternek, a másikat a régensnek. Mindkettő érdekes politika elmefuttatás, van bennük sok fantázia és sok igazság. Azt ajánlotta, hogy Franciaország és Anglia kössenek titkos szövetséget, ő a cárral, akit sikerült kibékíteni a törökkel, megtámadja a császárt. Még mindig bízott abban, hogy egész Magyarország fegyvert ragadna az ő első hívószavára, pedig ebben alighanem csalódott. Igaz, hogy a protestánsok elégedetlenkedtek és azok talán fegyvert is fogtak volna és a harcias rációk, akiket nem sikerült megnyernie annak idején, most felajánlották neki szolgálatukat, de olyan általános felkelést, mint 1703-ban, aligha sikerült volna támasztania. Még talán a cár is kapható lett volna a német elleni támadásra, a nyugat-európai nagyhatalmak azonban békét akartak, s minthogy azt az újonnan létrejött négyes szövetséggel biztosítottak látták, úgy Dubois bíbornok, mint a régens, napirendre tértek Rákóczi ajánlata felett.

Az 1722. esztendő a szomorúság esztendeje volt a fejedelemre és a bujdosókra nézve. Felesége, aki a Chasse-Midi apácakolostorban élt, február 18-án vérmérgezésben meghalt. Sarolta Amália hercegnő, aki osztozott férje balsorsában, 1706. óta, amikor a bécsi udvar Érsekújvárra küldte fontos politikai üzenettel, folyton bujdosott. A hercegnő, aki Európa legelőkelőbb uralkodóházaival volt rokonságban, más jövőt álmodhatott, amikor feleségül ment a fiatal daliás Rákóczihoz, a római szent birodalom hercegéhez és Európa egyik leggazdagabb főúrhoz. Összetörve, egész fiatalon halt meg, negyvenkét éves korában. Rákóczit mélyen lesújtotta feleségének halálhíre, kitől Lengyelországban vált el, s akit 11 esztendő óta nem látott.

Augusztusban, az akkor egész keleten dühöngő pestis járványban gróf Esterházy Antal halt meg, a kuruc harcok egyik legkiválóbb tábornoka; őt ragadta el legelőször a halál Rákóczi főrangú bujdosó társai közül. A veszteségek lesújtották Rákóczit, s még jobban elszomorította az a tudat, hogy lassanként az ő politikai megsemmisülése is elkövetkezhet. Végsőként levette az, hogy az erdélyi és a magyarországi rendek elfogadták a *pragmatica sanctio*-t, a Habsburg-ház leányágának trónörökösödési jogát, hozzá még egy volt kuruc, Szluha Ferenc indítványára. Néha már mindenről lemondott és Istenbe vetett bizalommal, megnyugvással várta a halált, amely szenvedéseitől megváltja.

A következő évben is új csapások érték a bujdosókat. 1723. áprilisában meghalt Bercsényi, gróf Csáky Krisztina. Az öreg Bercsényi fél év múlva újra megnősült, elvette felesége volt társalkodónőjét, Kőszeghy Zsuzsikát, Mikes Kelemen szerelmét. Eközben folyton aggasztotta Rákóczit gyermekei bizonytalan sorsa.

Fazlasiyla işgüzar papaz bu yolla Rákóczi'nin Paris'teki mal varlığını arttırmayı düşünmüştü. Fakat Law girişimi tümüyle iflas edince tahviller de değerlerini kaybettiler, binlerce kişinin malı mülkü bir günden ertesi güne yok oldu, Fransa kağıt yığını içinde boğuldu.

Naibi kandıran maceracı İskoç, canını bile zor kurtarabildi. Papaz Brenner'in gayretkeşliği Rákóczi'yi ağır kayba uğrattı. XIV. Louis'den aldığı yıllık 100.000 livres'lik ödemeyi Toulouse'un desteğiyle zor kurtarabildi. Kaybettiği 82.000 livre'lik tahvile karşılık bunu telafi etmek üzere naip kendisine yıllık 6.000 livre ömür boyu irat bağladı.

Fransız elçisi Bonnac bir defasında Rákóczi'ye, Avrupa'da hiçbir ülkede Türkiye'deki kadar güven altında olamayacağını yazmıştı. Fakat Prens gene de Türkiye'deki tutsaklıktan kurtulmayı denemekten geri durmadı. Halbuki Türkler sürgünün acılarını hafifletmişti; Sultan ise mütecilere karşı adeta kibar davranıyordu. 1721 ilkbaharında aldıkları günlük yardımı 60 kuruştan 50 kuruşa indirdikleri zaman Prens buna çok kırdı. Hemen elçi Bonnac ile temasa geçerek Fransa'ya ya da İspanya'ya kabul edilmesini istedi, her iki yerde de saraya çok yardımı olabileceğini belirtti. Fakat Osmanlı hükümeti kararından vazgeçmiyordu.

Rákóczi 1722'de Fransa'ya, bir tanesi yeni dışişleri bakanı Dubois'ya, diğeri kral naibine olmak üzere iki anı gönderdi. İkisi de derin düşüncelere yer veriyor ve hem pek çok hayali, hem de birçok gerçeği içeriyorlardı. Rákóczi, Fransa ile İngiltere'nin gizli ittifak kurmalarını öneriyor, kendisinin ise Türklerle arasını bulduğu çar ile beraber imparatora saldırbileceğini belirtiyordu. Hâlâ, ilk çağrısı üzerine bütün Macaristan'ın silaha sarılacağına inanıyordu. Halbuki bunda her vaziyette yanılmıştı. Gerçi Protestanlar memnunsuzluklarını duyuruyorlardı ve belki silaha da sarılırlardı; vaktiyle kendisinden yana kazanamadığı Sırp'lar ise şimdi hizmete hazır olduklarını bildirmişlerdi; fakat 1703'teki gibi bir genel ayaklanma pek gerçekleştirilemezdi. Hatta belki Almanlara karşı bir saldırı için çarı da kazanabilirlerdi. Ne var ki Batı Avrupa devletleri barış istiyorlardı ve yeni kurulan dörtlü ittifakla barışı güven altına alınmış saydıklarından, kardinal Dubois da naip de Rákóczi'nin teklifi üzerine durmadılar.

1722 yılı, Prens ve müteciler bakımından hüznün yılı oldu. Rákóczi'nin Chasse-Midi manastırında yaşayan eşi, kan zehirlenmesi sonucunda 18 Şubat'ta öldü. Kocası Rákóczi'nin kaderini paylaşan prenses Amália Sarolta, Viyana sarayının önemli politik mesajla Érsekújvár'a gönderdiği 1706 yılından beri devamlı olarak gizleniyordu. Avrupa'nın en seçkin hanedanlarıyla akrabahığı olan prenses Amália, kutsal Roma İmparatorluğu prensi ve Avrupa'nın en zengin toprak beylerinden biri olan genç yakışıklı Rákóczi ile evlendiğinde herhalde başka türlü bir geleceği hayal etmişti. Ne var ki, pek genç yaşta, daha kırk iki yaşındayken, çökmüş bir halde hayata gözlerini yumdu. Eşinin ölüm haberi Rákóczi için ağır bir darbe oldu. Karısından daha Lehistan'da iken ayrılmış ve onu 11 yıldan beri bir daha görmemişti.

Agüstosta, o zamanlar bütün doğuyu kasıp kavuran veba salgınında, Kuruc savaşılarının en seçkin generallerinden biri olan Antal Eszterházy öldü. Rákóczi'nin önde gelen mülteci dostları arasında ölümün pençesine ilk düşen o oldu. Bu kayıplar Rákóczi'yi yere yıkıyordu ve yavaş yavaş kendisinin politik yıkımına da sıra gelebileceği bilinci Prens'i daha da mahzun ediyordu. Habsburg hanedanının kız çocuklarına veliahtlık hakkını tanıyan *pragmatica sanctio*'yu – üstelik eski Kuruc'lardan biri olan Ferenc Szluha'nın önerisi üzerine – Erdel ve Macaristan'daki zümrelerin kabul etmesi Rákóczi'yi büsbütün mahvetti. Öyle zamanlar oluyordu ki, her şeyden feragat ediyor ve onu acılarından kurtaracak olan ölümü, Tanrıya güvenerek, sükûnetle bekliyordu.

Müteciler bir sonraki yıl da yeni felaketlerle karşılaştılar. 1723 Nisanında kontes Krisztina Csáky (Bayan Bercsényi) öldü. İhtiyar Bercsényi altı ay sonra Zsuzsika Kőszeghy ile yeniden evlendi. Bu arada çocuklarının geleceğinin belirsizliği Rákóczi'yi sürekli endişelendiriyordu. Alman gazeteleri ise, İmparatorun onlara ne kadar lütufkâr ve iyi davrandığını yazıyorlardı. Zira İmparator 1723 Temmuzunda açıklanan hibe hüccetiyle onları Sicilya'da toprak beyi yapmış ve Rákóczi'nin her iki oğlu daha o yıl Ağustos ayında mülk sahipleri olarak kayda geçirilmişti.

Német lapok megírták, hogy a császár mennyire kegyes és jó volt irányukban: 1723. júliusában megjelent adománylevelében szicíliai földesurakká tette meg őket, be is iktatták mindkét Rákóczi-fiút még ez év augusztusában új birtokaikba.

1724–1725-ben egyre halnak a fejedelem emberei. 1725. januárjában elhunyt Konstantinápolyban hű és mellette mindvégig kitartó háziurósa, Lang Ambrus, aki végigkísérte a lengyelországi bujdosásába, átment vele Franciaországba, ahol még XIV. Lajos királyt is kezelte és végül követte Törökországba.

1725. februárban meghalt Nagy Péter cár, Rákóczi egyetlen számottevő szövetségese, aki kedvező politikai viszonyok között talán sokat használhatott volna a magyar ügynek. Ennek az esztendőnek novemberében (6-án) dőlt ki Rákóczi mellett a legnagyobb magyar bujdosó, gróf Bercsényi Miklós 61 éves korában.

Ő állott a fejedelemhez mindvégig a legközelebb, ő volt a legbizalmasabb tanácsadója, valósággal jobbkéz. Mint katonára kezdte pályáját Budavár ostrománál, de Rákóczi tábornokai között jobb katonák voltak nála. Annál jobban bevált mint politikus, főleg mint diplomata. Az ő személyes műve volt a Nagy Péter orosz cárral megkötött szövetség. A kiváló, tetterős, munkaláztló égő Bercsényi lelki és testi erőt felmorzsolta a tétlenség a törökországi számkivettségben.

Ebben az esztendőben készült el politikai végrendeletével, amelynek alap gondolata a népszuverenitás eszméje és az uralkodónak alátvalói iránt érzett kötelezettségei s az egész át van szöve Rákóczi humanizmusával, emberszeretettel, a keresztényi kötelességek gondolatával.

Az 1729. év végén és a következő év elején igen feszült volt a külpolitikai helyzet. Spanyolország, Anglia és Hollandia szövetségese az osztrák ház ellen, könnyen kitörhetett a háború és akkor Franciaország ismét elővette volna Rákóczit. Nagy változások mentek végbe a török birodalom belső életében. A török kormány, mely Bécsből annyira remegett 1730. őszén megbukott. A túl óvatos, harciatlan III. Ahmed szultánt és Ibrahim nagyvezírt a fellázadt janicsárok letették és utóda unokaöccse, I. Mahmud lett. A véres belső harc nem érintette a bujdosókat, akik úgy éltek Rodostóban az ádáz belső harcok szomszédságában, mint valami szigetben. A bujdosóknak az a hasznuk volt a forradalomból, hogy a fejedelem visszakapta régi évdíját.

1733-ik év elején a francia-osztrák háború már biztosnak látszott és ez volt az utolsó reménysugár, amely becsillant a rodostói szomorú világba. De Rákóczi már öregnek érezte magát, s ugyanúgy, mint mostohaapja Thököly, idő előtt megroppant, haja, szakállja megöszült, a köszvény, melyről Mikes már Törökországban érkezősük alkalmával említett teszt, egyre jobban kínozza.

A két esztendőig tartó új európai háború felverte kissé a rodostói magyarok csendes nyugalomát. Bonneval, kinek legfőbb becsvágya volt, hogy a törököt a Perzsia elleni háború abbahagyására és a császár elleni hadjáratra meggyerje, minden követ megmozgatott Villeneuve követel együtt. Rákóczi egyre-másra kapta az üzeneteket Magyarországból, ami arra vall, hogy nem lehet az ő politikai haláláról beszélni. Pero szerb kapitány megesküdött, hogyha Rákóczi visszatér, az ő rácai, akik annak idején ellene harcoltak, most az utolsó csepp vérükig kitartanak mellette. A fáradt fejedelem már fiaiba vetette minden reményét, főleg Józsefbe, aki Bécsből akkori-ban Velencébe érkezett. De az óvatos törököt nehéz volt tétlenségükből kimoszítani. Hasztalan gyúrta Ali nagyvezírt Villeneuve és biztatta Bonneval. A fejedelem úgyei azonban nem álltak legjobban Párizsban. Így a magyar emigránsok senki másban nem bízhattak, csak a törökben, de az nem mert támadni.

A fejedelem halála

Rodostóban ekkor már halál előtti csend honolt. Az 1735. év tavaszán egyre fogyott a fejedelem testi ereje, kedélye lehangolt volt, s hirtelen soványodni kezdett. Emberei észrevették, hogy csak mutatja a vidámságot, és csak nagy lelkiereje küzd le a test erőtlenységét.

1724 ve 1725'te Prensín yakın dostları birbirini ardına ölüyor-du. 1725 yılı Ocak ayında, sonuna kadar onun yanından ayrılmayan doktoru Ambrus Lang İstanbul'da vefat etti. Ambrus, Lehistan'daki mülteciliği sırasında hep Prensle beraberdi, onunla beraber Fransa'ya gitti, orada hatta kral XIV. Louis'yi de tedavi etti ve son defa Türkiye yolculuğunda da Prensle eşlik etti. Gene aynı yıl Şubatta Rákóczi'nin kayda değer tek mütefiki çar Büyük Petro öldü. Koşullar everişli olsaydı, Macar davasına onun belki de büyük katkısı olabilirdi. 1725 yılının Kasım ayının 6'sında da Rákóczi'ye eşlik eden en büyük Macar mülteci şahsiyeti kont Miklós Bercsényi 61 yaşındayken vefat etti. Prensle sonuna kadar en yakın olan Bercsényi idi; onun en güvendiği danışmanıydı, gerçekten sağ koluydu. Bercsényi'nin asker olarak kariyeri Buda Kalesi kuşatması sırasında başladı; fakat Rákóczi'nin generalleri arasında ondan daha yeteneklileri de vardı. Buna karşılık politikacılığa ve özellikle de diplomatiğe daha müsait olduğunu göstermişti. Rus çarı Büyük Petro ile gerçekleşen ittifak onun eseri idi. Çalışma gayretiyle yanıp tutuşan, azimli, seçkin kişi Bercsényi'nin maddi ve manevi gücünü Türkiye'de sürgündeki dinginlik yıprattı.

Prens aynı yıl politik vasiyetnamesini hazırladı. Bunun temeli, halk egemenliği ve hükümdarın tebaasına karşı yükümlülükleriydi. Bunların hepsi Rákóczi'nin hümanizmiyle, insan sevgisiyle, Hristiyanların görevleri düşüncesiyle ağ gibi örülmüştü. 1729 yılı sonunda ve bir sonraki yılın başlarında dışpolitik durum oldukça gerginleşti. İspanya, İngiltere ve Hollanda, Avusturya hanedanına karşı ittifak kurmuştu, kolayca savaş çıkabilirdi ve o zaman Fransa Rákóczi'yi gene öne sürebilirdi. Osmanlı İmparatorluğunun iç hayatında büyük değişiklikler oldu. 1730 yılı sonbaharında, Viyana'dan pek fazla korkan İstanbul hükümeti düştü. Savaştan kaçınan, aşırı temkinli III. Ahmed ile sadrazam Damat İbrahim Paşayı yenilerler, Patrona ayaklanmasıyla alaşağı ettiler, onun yerine III. Ahmed'in yeğeni I. Mahmud geçti. Kanlı iç kavgalar mültecileri etkilemedi ve Tekirdağ'da, amansız iç kavgaların yanı sıra, sanki apayrı bir adadaymış gibi yaşamlarını sürdürdüler. Bu ayaklanmadan mültecilerin bir kazancı oldu, Prensle yine eski yıllık iradı ödendi.

1733 yılı başlarında bir Fransız-Avusturya savaşının çıkması neredeyse kesin sayılıyordu ve Tekirdağ'ın dertli günlerini aydınlatan son umut ışığı da buydu. Fakat Rákóczi artık kendini ihtiyar hissediyordu. Tıpkı üvey babası Thököly gibi o da zamansız çöktüverdi, saç sakalı aklaştı, Mikes'in daha Türkiye'ye geldiklerinde sözünü ettiği gut hastalığı prensi gittikçe ağır acılara boğdu.

Avrupa'da iki yıldır süren yeni savaşlar Tekirdağ'daki Macarların sessiz sedasız yaşamlarını biraz olsun canlandırdı. Bonneval'ın bütün ihtirasi, Türkleri Perslere karşı savaşan vazgeçirip imparatora karşı sefere çıkması için kazanmaktı. Bu amaçla elçi Villeneuve ile beraber çımadıkları kapı bırakmadılar. Rákóczi'ye Macaristan'dan ardi ardına mesajlar geliyordu. Bu ise onun politik ölümünden henüz söz edilemeyeceğini gösteriyordu. Sırp yüzbaşı Pero, Rákóczi geri geldiği takdirde eskiden ona karşı savaşmış olan Sırlar'la beraber kanlarının son damlasına kadar Prensín yanında olacıklarına ant içiyordu. Yorgun düşmüş Prens artık bütün umudunu oğullarına, özellikle de vaktiyle Viyana'dan Venediğe gelen oğlu József'e bağlamıştı. Fakat temkinli Türkleri kıpırdatmak pek zordu. Villeneuve ile Bonneval sadrazam (Hekimoğlu) Ali Paşayı boşuna işlediler, boşuna teşvik ettiler. Ne var ki Prensín davası Paris'te pek olumlu bir vaziyette değildi. Bu yüzden Macar mültecileri Türklerden başkasına güven besleyemezlerdi. Fakat Türkler de saldırıya geçmeye cesaret edemiyordu.

Prensín Ölümü

O sıralarda Tekirdağ'da artık ölüm öncesinin sessizliği ortalığa hâkimdi. 1735 yılı ilkbaharında artık Prensín pek güçlü kalmamış, iyice keyfi kaçmış ve birden zayıflamaya başlamıştı. Etrafındakiler, yalnızca sevinçli görünmeye çalıştığını, dermansızlığını manevi gücüyle aşmak için uğraştığını fark ediyorlardı.

Március 23-án a bujdosók meglepődve látták, hogy a fejedelem milyen bágyadt. Este 8 órakor megkérdezte Mikest, aki a lefekvésnél jelen volt, hogy nem fázik-e? Mikes azt mondta, hogy nem érez hideget. De a fejedelem panaszkodott, hogy a hideg borzongatja és még az éjjel erősen hányt.

A bujdosókat meglepte a fejedelem hirtelen rosszulléte, mert egész életében mint egészséges embert ismerték; nagy vadász, kitűnő lovas volt és a hadjáratok alatt túrte és katonáival megosztotta a hadiélet minden szenvedését és nyomorúságát. 1713. óta néha kínozták a reuma, amit a háborúkkal kaphatott, súlyosabb szervi baja azonban sohasem volt. Mindenki azt hitte, hogy betegségre csak mulékony természetű. Gyümölcsoltó Boldogasszony napján még felkelt, misét hallgatott, de állapota már szemlátomást rosszabbodott. Még együtt ebédelte embereivel, még orvosa figyelmeztetésére dacára is megtartotta a böjtnapot és Mikesnek arra a kérdésére, hogy hogyan érzi magát, azt felelte: jól vagyok. A feljegyzésekből orvosszakértők megállapították, hogy a fejedelmet sárgaságos tüdőgyulladás támadta meg és ez vitte a sírba.

Április 4-5-én ereje láthatólag hanyatlott és április 7-én meggyónt, közben buzgón imádkozott, majd végrendeletét módosította. Egyre gyengült és hű emberei szorongva állták körül halálra készülő uruk betegágyát. Ott állottak ágya körül: gróf Csáky Mihály, báró Zay Zsigmond, Sibrik Miklós, Mikes Kelemen, a két Pápay, Jávorka Ádám, Jean Jacques Charrière, Louis Béchon francia titkárja, Césaire Saussure. Felvette az utolsó kenetet és a pap vigasztaló szavára még maga is könnyezett.

Lassanként gyengült, szemeit még egyszer felnyitotta és Istenhez való végső fohásza után 1735. április 8-án hajnali három órakor, küzdelmes élete 60. esztendejének küszöbén nagy lelke megtért az örök békébe.

Holttestét bebalzsamozták, hogy elszállíthassák Konstantinápolyba. Szívét külön urnába tették, hogy végrendeletéhez híven elküldhessék a groisboisi atyák kolostorába. Annaira szerette Franciaországot, hogy szívét ott temettette el. Először ideiglenesen temették el egy sziklaboltba és júliusban, mivel a török kormány nem adott rá engedélyt, titkokban Konstantinápolyba a Saint Benoit templomba vitték és odatemették édesanyja, Zrínyi Ilona mellé, aki 32 esztendő óta ott nyugodott.

II. Rákóczi Ferenc 1906 októberében tért vissza diadalmenetben a magyar földre, miután az 1906. országgyűlés eltörölte az 1715:49. törvénycikket, amely őt hazaárulónak bélyegezte.

Balla Antal

23. Mart günü mültəciler, Prensini ne kadar solgunlaştığını görünce şaşır kaldılar.

Akşam saat 8'de, yataarken yanında duran Mikes'ten, üşüyor musun, diye sordu. Mikes, soğuk hissetmediğini söylediye de, Prens soğuktan, titremekten şikayet ediyordu. Üstelik geceyein çok kustu da. Mültəciler Prensini ansızın kötüleşmesine hayret ediyorlardı. Çünkü Prensini bütün hayatı boyunca sağlıklı bir kişi biliyorlardı; ünlü bir avcı, usta bir biniciydi; seferler sırasında savaşın bütün acılarına ve sefaletine, bunları askerleriyle paylaşarak dayanmıştı. 1713'ten beri – her halde savaşlar sırasında yakalanmış olacak – romatizmadan yakınıyordu, fakat başka bir organik şikayeti yoktu. Herkes, hastalığı her halde geçecek, diye düşünüyordu. 25. Mart günü – Katoliklerin bir Aziz gününde – Prens hatta yatağından kalktı, ayını izledi; fakat durumunun kötüleştiği apaçık görülüyordu. Sonra öğle yemeğini de yanındakilerle beraber yedi; hatta doktorun uyarısına rağmen oruç gününden de vazgeçmedi ve Mikes'in, kendini nasıl hissettiği sorusuna karşılık, iyiyim cevabını verdi. Doktorların kayıtlardan tespit ettiklerine göre, Prens sarılıklı zatürreeye yakalanmıştı ve hayatına bu hastalık son vermiş olacaktı. Nisanın 4'ünde ve 5'inde iyice kuvvetten düştü, 7'sinde günah çıkardı, arada durmadan dua etti, ardından da vasiyetnamesini değiştirdi. Giderek dermansızlaşıyordu. Sadık yandaşları, ölüme hazırlanan efendilerinin yatağının etrafında tedirgin bekliyorlardı. Kont Mihály Csáky, baron Zsigmond Zay, Miklós Sibrik, Kelemen Mikes, her iki Pápay, Ádám Jávorka, Fransız sekreteri Louis Béchon, Césaire Saussure hepsi başucundaydılar. Prens son duasını da yaptı ve hatta papazın teskin edici sözleri karşısında gözleri sulandı. Gittikçe hareketsizleşti, son bir kere daha gözlerini açtı ve Tanrıya son yakarışından sonra 8. Nisan 1735 günü sabaha karşı saat üçte, mücadele içinde geçen hayatının 60. yılının eşliğinde ruhunu teslim etti.

İstanbul'a götürülmek üzere naaşı tahnit edildi. Yüreği, vasiyet ettiği gibi Grosbois'daki rahipler manastırına gönderilmek üzere ayrı bir kutuya kondu. Fransa'ya o kadar sevmişti ki, yüreğini orada gömdürdü. Naaşı önce geçici olarak bir kaya altında toprağa verildi. Sonra Temmuz ayında, Osmanlı hükümeti izin vermediği için gizlice İstanbul'a Saint Benoit kilisesine götürüldü ve 32 yıldan beri orada huzur içinde yatan annesi Ilona Zrínyi'nin yanında toprağa verildi.

II. Ferenc Rákóczi, 1906'da parlamento Prensini vatan haini ilan eden 1715:49 sayılı yasayı kaldırdıktan sonra, 1906 yılının Ekim ayında bir zafer yürüyüşü havası içinde Macar torağına döndü.

(Türkçesi: Yılmaz Gülen)

Antal Balla

Békés Ünnepeket és boldog új évet kívánunk!

*Yeni Yılınızı En İyi Dileklerimizle Kutlar, Sağlık, Mutluluk ve Başarılar Dileriz.
Her Şey Gönlünüzce Olsun!*

A Török Füzetek ezen tematikus száma nem valósulhatott volna meg a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának támogatása nélkül.

Török Füzetek dergisinin bu tematik sayısı Millî Kultúr Bakanlğı'nın desteği sayesinde gerçelleşmiştir.

TÖRÖK FÜZETEK

A Magyar-Török Baráti Társaság időszaki lapja

Szerkesztőbizottság:

Dávid Géza, Puskás László, Szmlkó Györgyi és F. Tóth Tibor

Felelős szerkesztő/Soromlu redaktör: F. Tóth Tibor

Tervezés, tipográfia: Szmlkó Györgyi

Színes technika: Starkiss Stúdió

Levélcím/adres: Magyar-Török Baráti Társaság

H-1062 Budapest, Bajza u. 54.

Fax: (36-1) 411 61-92

Email: defter@office.mta.hu

HU ISSN 1217-6141

26291 Akaprint Nyomdaipari Kft.